

Ptaki miasta Pleszewa

Przemysław Żurawlew, Eugeniusz Markiewicz

Abstrakt. Na podstawie danych z literatury, niepublikowanych materiałów z lat 1935–1938 i regularnych obserwacji z lat 1978–2013 omówiono awifaunę miasta Pleszewa. Do końca roku 2013 zanotowano tu występowanie 135 gatunków ptaków. Z lat 1935–1938 pochodzą informacje o gniazdowaniu 17 gatunków. W latach 1991–2013 stwierdzono 92 gatunki lęgowe (w tym gniazdowanie 5 gatunków określono jako możliwe). W tym okresie cztery gatunki zaprzestały gniazdowania, były to: łabędź niemy *Cygnus olor*, bocian biały *Ciconia ciconia*, dzierlatka *Galerida cristata* i gawron *Corvus frugilegus*. Gatunkiem, który po roku 2000 zaczął gniazdować w Pleszewie była pustułka *Falco tinnunculus*. Najcenniejszym miejscem dla awifauny lęgowej są obecnie Planty, gdzie odnotowano: turkawkę *Streptopelia turtur*, siniaka *Columba oenas*, puszczyka *Strix aluco*, dzięcioła zielonego *Picus viridis*, dzięcioła czarnego *Dryocopus martius*, dzięcioła średniego *Dendrocopos medius*, dzięciołka *Dendrocopos minor*, strzyżyka *Troglodytes troglodytes* i sikorę ubogą *Poecile palustris*. Prace rewitalizacyjne, które przeprowadzono na tym terenie w ostatnich latach znacznie obniżyły wartość przyrodniczą tego obiektu. Duże walory przyrodnicze zachowały również fragmenty podmokłych łąk z zadrzewieniami, trzcinowiskami i turzycowiskami znajdujące się nad rzeczką Ner. Gniazdowały tam: świergotek łąkowy *Anthus pratensis*, słowik rdzawy *Luscinia megarhynchos*, słowik szary *L. luscinia*, pokląskwa *Saxicola rubetra*, świerszczak *Locustella naevia*, rokitniczka *Acrocephalus schoenobaenus*, trzcinniczek *A. scirpaceus*, trzciniak *A. arundinaceus*, gąsiorek *Lanius collurio* i potrzos *Emberiza schoeniclus*.

Birds of the town of Pleszew. Abstract. This article describes the avifauna of the town of Pleszew, on the basis of data from literature, unpublished materials from 1935–1938 and regular observations conducted in 1978–2013. Until the end of 2013, 135 bird species were recorded in this area. Information from 1935–1938 indicates that 17 species bred there during that period. In 1991–2013, there were 92 breeding species (including 5 considered as possible breeding species). During this period the following 4 species ceased to breed: Mute Swan *Cygnus olor*, White Stork *Ciconia ciconia*, Crested Lark *Galerida cristata* and Rook *Corvus frugilegus*. A species which started to breed after 2000 was Common Kestrel *Falco tinnunculus*. The most important place for the breeding avifauna is Planty, where European Turtle Dove *Streptopelia turtur*, Stock Dove *Columba oenas*, Tawny Owl *Strix aluco*, Green Woodpecker *Picus viridis*, Black Woodpecker *Dryocopus martius*, Middle Spotted Woodpecker *Dendrocopos medius*, Lesser Spotted Woodpecker *Dendrocopos minor*, Winter Wren *Troglodytes troglodytes* and Marsh Tit *Poecile palustris* were recorded. Revitalisation works conducted in the area in recent years have led to a significant decrease of natural value of this site. Fragments of wet meadows with trees, reedbeds and sedgebeds situated along the Ner stream still possess large natural value. Species which bred there include: Meadow Pipit *Anthus pratensis*, Common Nightingale *Luscinia megarhynchos*, Thrush Nightingale *L. luscinia*, Whinchat *Saxicola rubetra*, Common Grasshopper Warbler *Locustella naevia*, Sedge Warbler *Acrocephalus schoenobaenus*, Eurasian Reed Warbler *A. scirpaceus*, Great Reed Warbler *A. arundinaceus*, Red-backed Shrike *Lanius collurio* and Common Reed Bunting *Emberiza schoeniclus*.

Prace nad poznaniem awifauny miast są od połowy wieku 20. dynamicznie rozwijającym się kierunkiem badań ornitologicznych. Ptaki pod względem bogactwa gatunkowego i liczebności stanowią najważniejszą grupę w faunie kręgowców ich

obszaru. W miastach dominują gatunki, które zdołały się przystosować do różnorodnych zmian środowiskowych i pokarmowych. Awifauna każdego miasta zmienia się niezwykle dynamicznie, dlatego istnieje pilna potrzeba rejestrowania tych zmian w sposób jak najszybszy i całościowy (Janiszewski et al. 2009). W dotychczasowych badaniach nad awifauną miast w Polsce wykorzystywano głównie metodę atlasową opracowując atlasy dla Warszawy, Łodzi, Gorzowa Wielkopolskiego, Częstochowy, Olsztyna, Przemyśla, Leszna, Gliwic, Świebodzina, Sulechowa i Jasła (Luniak 2013). Monograficznych opracowań awifauny doczekały się Poznań (Ptaszyk 2003) i Lublin (Biaduń 2004). Ponadto w Wielkopolsce w sezonie lęgowym badano awifaunę Ponieca (Lorek 1992). W niniejszej pracy podsumowano dotychczas zebrane wiadomości o ptakach Pleszewa, średniej wielkości miasta leżącego w południowo-wschodniej Wielkopolsce.

Teren badań

Pleszew jest miastem leżącym na Wysoczyźnie Kaliskiej, która jest częścią Niziny Południowowielkopolskiej (Kondracki 2009). Jest siedzibą powiatu i gminy miejsko-wiejskiej, stanowi ośrodek przemysłu maszynowego, drzewnego i spożywczego, a zarazem jest centrum handlowo-usługowym dla okolicznych rejonów o wysoko rozwiniętym rolnictwie. Rozwój przemysłu w drugiej połowie wieku 19. wpłynął na budowę wielu zakładów przemysłowych. Początkowo powstawały one w obrębie istniejącej zabudowy, a następnie także na jej obrzeżach. W latach 1960.–1980. nastąpił znaczny wzrost liczby ludności miasta i związany z tym rozwój zabudowy mieszkaniowej. Osiedla bloków mieszkalnych wzniesiono m.in. w rejonie ul. Lipowej, Kochanowskiego, Al. Wojska Polskiego i na Osiedlu 1000–lecia. Poza zwartą zabudową skupioną w rejonie rynku i sąsiadujących z nim ulic oraz osiedlami bloków mieszkalnych, na terenie miasta dominuje zabudowa willowa i rozwijające się dynamicznie osiedla domów jednorodzinnych. Pomimo rozwoju terenów zabudowanych cechą charakterystyczną jest znaczny udział użytków rolnych w powierzchni miasta (Anders et al. 1999). Miasto zamieszkuje obecnie blisko 18 000 mieszkańców (GUS 2012). Powierzchnia administracyjna Pleszewa wynosi 1338 ha. Użytki rolne zajmują 930 ha (69,5%), z czego 846 ha to grunty orne, 22 ha łąki i pastwiska i 2 ha sady. Grunty zabudowane i zurbanizowane obejmują powierzchnię 392 ha (29,3%). Wody zajmują 5 ha (0,4%), z czego na stawy przypada 2 ha. Lasy obejmują 3 ha (0,2%), nieużytki 4 ha (0,3%), a inne tereny 4 ha (0,3%) (dane Starostwa Powiatowego w Pleszewie). Na terenie miasta znajduje się pięć większych terenów zadrzewionych z okazałymi drzewami. Największym z nich są Planty (11,7 ha) leżące przy ul. Sportowej, przy ul. Ogrodowej znajduje się park miejski (2,4 ha), przy ul. Malińskiej pozostałości parku podworskiego, przy ul. Prokopowskiej ogródek jordanowski, a przy południowo-zachodnim skraju miasta niewielki las liściasty (tzw. „Boreczek”). Zadrzewienia licznie występują również na terenie trzech cmentarzy zlokalizowanych przy ul. Piaski, Kaliskiej i Al. Wojska Polskiego. Ogrody działkowe znajdują przy ul. Wierzbowej, Lipowej, Bałtyckiej, Wrzesińskiej, Armii Poznań, Prokopowskiej i Kaliskiej. W mieście brak większych zbiorników wodnych, niewielkie stawy znajdują na Plantach, parku miejskim, przy ul. Lipowej i Koźmińskiej, a niewielkie pożwirowe oczka wodne przy ul. Piaski. Przez południową część miasta przepływa rzeczka Ner, będąca lewym dopływem Prosnicy. Znajdują się nad nią fragmenty podmokłych łąk z zadrzewieniami, trzcinowiskami i turzycowiskami. Przez miasto, Ner (środkowy odcinek) częściowo płynie krytym kanałem (Wilżak & Żurawlew 2008).



Ryc. 1. Pleszew – obszar badań

Fig. 1. Pleszew – study area; (1) - town park, (2) - Planty, (3) - town borders

Material i metody

Dane do niniejszej publikacji zgromadzono w latach 1978–2013, mają one przede wszystkim charakter jakościowy i w większości były zbierane w sposób nieplanowy (tab. 1). W tym okresie notowano wszystkie obserwacje rzadkich i nielicznych gatunków ptaków, a dla pospolitszych informacje o statusie ich występowania, dużych stadach oraz stwierdzenia o fenologii przylotów i odlotów. Kategorie lęgowości przyjęto za „Atlasem rozmieszczenia ptaków lęgowych w Polsce w latach 1985–2004 (Sikora et al. 2009). Najbardziej regularne obserwacje prowadzono na Plantach (1992–2013 – 43 kontrole), w parku miejskim (1993–2013 – 27 kontroli) i w dolinie Neru (2007–2013 – 20 kontroli w okresie lęgowym IV–VI). Pozostałe rejony miasta odwiedzano nieregularnie. Wiele interesujących i dotąd nieznanych danych o awifaunie Pleszewa uzyskano z Krajowej Centrali Obrączkowania Ptaków (=KCOP). W latach 1935–1938 obrączkował tu ptaki Stanisław Mistygacz – nauczyciel Publicznej Szkoły Powszechnej nr 1 im. Jana Kasprowicza (obecnie Zespół Szkół Publicznych nr 1 im. 70 Pułku Piechoty). Łącznie zaobrączkował 862 ptaki należące do 18 gatunków (tab. 2), przy czym u 17 gatunków obrączkował głównie pisklęta. Niestety nie ustalono, w których rejonach miasta prowadził swe badania.

Tabela 1. Liczba dni w których prowadzono obserwacje na terenie Pleszewa w latach 1978–2013
Table 1. Number of days in which observations were conducted in Pleszew in 1978–2013. (1) years/months, (2) total

Lata/miesiące (1)	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Razem (2)
1978–1990	2	5	13	7	9	2	0	1	4	6	7	4	60
1991–2000	15	16	24	29	19	13	14	4	14	9	11	12	180
2001–2013	41	24	47	73	63	38	18	8	36	79	39	38	504
Razem (2)	58	45	84	109	91	53	32	13	54	94	57	54	744

Tabela 2. Ptaki zaobrazczkowane przez Stanisława Mistygacza na terenie Pleszewa w latach 1935–1938

Table 2. Birds ringed by Stanisław Mistygacz in Pleszew in 1935–1938. (1) species, (2) number of individuals

Gatunek (1)	N os. (2)
<i>Ciconia ciconia</i>	15
<i>Scolopax rusticola</i>	1
<i>Apus apus</i>	22
<i>Galerida cristata</i>	9
<i>Alauda arvensis</i>	12
<i>Hirundo rustica</i>	112
<i>Motacilla alba</i>	25
<i>Phoenicurus ochruros</i>	23
<i>Turdus merula</i>	7
<i>Phylloscopus collybita</i>	5
<i>Muscicapa striata</i>	29
<i>Pica pica</i>	6
<i>Garrulus glandarius</i>	6
<i>Sturnus vulgaris</i>	547
<i>Fringilla coelebs</i>	8
<i>Carduelis carduelis</i>	6
<i>Passer domesticus</i>	24
<i>Emberiza citrinella</i>	5
Razem	862

Przegląd gatunków

Łabędź niemy *Cygnus olor*. Na stawie w parku miejskim od początku lat 1960. do przełomu lat 1970. i 1980. występowała 1 para wyprowadzając młode, co zostało uwiecznione nawet na jednej z pocztówek wydanej zapewne przed rokiem 1970 (Biuro Wydawnicze „Ruch”, fot. T. Hermańczyk). Na stawach na Plantach w latach 1992–1994 – 1 para wyprowadziła odpowiednio: 6, 8 i 8 pull. Tamże widziano 28.04.1997 – 1 ad. i 25.10.1999 – 2 ad. Przelatujące w różnych częściach miasta ptaki notowano: 15.02.1993 – 2 ad., 25.09.2001 – 2 ad., 6.11.2005 – 2 ad. i 2 juv. i 3.05.2012 – 2 ad. Zimą 20.01.1994 – 1 juv. przebywał na stawie przy ul. Lipowej, a 29.11.2013 – 1 juv. wylądował na boisku szkolnym przy ul. Szkolnej (KS, MS).

Gęś zbożowa *Anser fabalis*, gęś białoczelna *Anser albifrons*. Gatunki te przelatywały w mieszanych stadach regularnie nad miastem w X, II i III oraz znacznie rzadziej w IX i XI–I. Dominowała zdecydowanie gęś zbożowa, ale regularnie widywano i słyszano też gęś białoczelną. Oba gatunki dalej podsumowano łączne. Przelot był niekiedy dość intensywny, np. 22.03.2010 jednorazowo w porozrywanych kluczach przelatywało ok. 1000 os., 27.03.1996 w ciągu 1 godziny w 7 stadach przeleciało 635 os., 28.03.1996 w ciągu 6 godzin w 14 stadach ok. 700 os., a 26.09.2001 w ciągu 10 godzin przeleciały w 22 kluczach 1054 os. W latach 1992–2013 dokonano 119 obserwacji (8249 os.): IX – 23 razy (1080 os.), X – 23 (930), XI – 3 (235), XII – 10 (680), I – 7 (818), II – 14 (1164), III – 38 (3337). Jeszcze 20.05.2011 obserwowano 5 przelatujących gęsi zbożowych.

Gęgawa *Anser anser*. Przelatujące stado 15 os. obserwowano 13.09.2004.

Mandarynka *Aix galericulata*. Na stawie przy ul. Lipowej w dniach 26.01–19.03.2008 przebywała 1 samica.

Świstun *Anas penelope*. Dnia 22.11.2009 – 1 samica na stawach na Plantach.

Krakwa *Anas strepera*. Na stawach na Plantach w dniu 20.01.2012 – 1 samiec (P.T. Dolata, www.pwg.otop.org.pl).

Krzyżówka *Anas platyrhynchos*. Gniazduje regularnie na stawach na Plantach (maksymalnie w roku 2004 – 4 samice z pull.) i w parku miejskim (1 samica z pull.). Zaniepokojone samice i pary spotykano też nad Nerem i nad rowami w strefie peryferyjnej. Nowym zjawiskiem (od cn. roku 2007) jest zimowanie tej kaczki na stawach i nad Nerem. Prawdopodobnie ma to związek z dokarmianiem tego gatunku przez ludzi. Maksymalnie na stawie przy ul. Lipowej zanotowano: 14.01.2008 – ok. 270 os., na stawie w parku miejskim 30.12.2013 – ok. 100 os., a na stawach i nad Nerem przy Plantach 16.01.2007 – 121 os., 30.01.2010 – ok. 100 os., a 23.01.2012 – 229 os. (P.T. Dolata, www.pwg.otop.org.pl).

Kuropatwa *Perdix perdix*. Zaniepokojone pary stwierdzono na polach w roku 2005 przy ul. Wschodniej, w roku 2008 przy ul. Lipowej i na nieużytkach przy ul. Prokopowskiej w latach 2012 i 2013.

Przepiórka *Coturnix coturnix*. Wołające samce słyszano w V–VII na polach przy ul. Kaliskiej (w 1990 – 1 samiec), przy ul. Prokopowskiej (w 1995 – 3 samce, w 2011–2013 – po 1 samcu), przy ul. Wierzbowej (w 2005 – 1 samiec), przy ul. Mieszka I (w 2008 – 1 samiec) i na łąkach koło Plant (w 2010 – 1 samiec). Najwcześniejsze stwierdzenie 1 wołającego samca pochodzi z 26.04.2011.

Bażant *Phasianus colchicus*. Lęgowy, najliczniej występował nad Nerem.

Kormoran *Phalacrocorax carbo*. Przelatujące stada stwierdzono 21.09.2012 – ok. 30 os. (DŻ) i 25.09.2012 – 78 os.

Czapla siwa *Ardea cinerea*. Przelatujące ptaki zanotowano: 17.10.1983 – 3 os., 5.04.1995 – 4 os. i 28.11.2013 – 1 os.

Bocian czarny *Ciconia nigra*. Dnia 11.09.1996 – 1 os. przelatujący nad ul. Kaliską, a 24.06.2008 – 1 os. żerujący przy stawie na ul. Lipowej.

Bocian biały *Ciconia ciconia*. W VI i VII w latach 1935–1938 zaobrączkowano odpowiednio 1, 4, 7 i 3 pisklęta (KCOP, dane niepubl.). Świadczy to o tym, iż ptaki obrączkowane w co najmniej 1–2 gniazdach, niestety nie wiadomo gdzie one były zlokalizowane. Współcześnie 1 para gniazdowała na stodole krytej dachówką przy ul. Kaliskiej co najmniej do roku 1994. Rzadko obserwowano ptaki zalatujące w porze lęgowej. Podczas migracji widziano 25.03.2011 – 2 os. i 10.04.2011 – 3 os., a jesienią 13, 14 i 18.09.2010 – 1 os. przebywał na ul. Kisielewskiego (KW).

Bielik *Haliaeetus albicilla*. W dniu 7.03.1995 odnotowano krążącego nad miastem 1 dorosłego osobnika.

Błotniak stawowy *Circus aeruginosus*. W latach 2007–2013 regularnie obserwowano w peryferyjnych częściach miasta polujące samce i samice, gniazdujące poza miastem. Najwcześniej po 1 samcu widziano 9.04.2009, 11.04.2008 i 13.04.2012. Najpóźniej 2.10.2003 migrująca 1 samica.

Błotniak zbożowy *Circus cyaneus*. Na polach i łąkach na peryferiach miasta odnotowano: 20.10.1983, 27.01.2013 i 11.04.2013 – po 1 samicy/juv., a 27.03.1996 – 1 samca.

Błotniak łąkowy *Circus pygargus*. Na łąkach przy samej granicy miasta, przy ulicy Prokopowskiej widziano 7.05.2011 – 2 tokujące pary, a 14 i 16.05.2013 – 1 parę. Po skoszeniu łąk ptaki opuszczały to stanowisko. Stanowisko znajdowało się tuż poza granicami miasta, jednak ptaki polowały też w jego granicach.

Jastrząb *Accipiter gentilis*. Obserwowany tylko 30.11.2004 – 1 os.

Krogulec *Accipiter nisus*. Najczęściej obserwowany ptak szponiasty, regularnie notowany na terenach o zwartej zabudowie. W latach 1990–2013 dokonano 69 stwierdzeń pojedynczych osobników: IX – 2 razy, X – 18, XI – 12, XII – 5, I – 14, II – 13 i III – 5. Najwcześniej krogulce obserwowano 9.09.2013, a najpóźniej 19.03.2008. W okresie lęgowym po 1 os. widziano 3.05.2012 przy ul. Lipowej i 27.06.2010 na ul. Prokopowskiej.

Myszołów *Buteo buteo*. W roku 1995 para gniazdowała (z nieznanym efektem, w dniu 8.06 widziano wysiadującego ptaka) na słupie wysokiego napięcia w gnieździe wcześniej zajętym przez kruką *Corvus corax* (Markiewicz & Żurawlew 1996). Prawdopodobnie lęgową parę spotkano też w roku 1996 na Plantach. Podczas przelotów niekiedy notowany w większych grupach: 13.10.2004 – 7 os., 23.10.2012 – 15 os. i 7.11.2008 – 7 os.

Myszołów włochaty *Buteo lagopus*. Dwa stwierdzenia pojedynczych ptaków na łąkach w peryferyjnej części miasta: 2.10.2010 i 24.01.2012.

Rybołów *Pandion haliaetus*. Jeden osobnik przelatywał nad miastem 10.09.2008.

Pustułka *Falco tinnunculus*. Po 2 pary gniazdowały w latach 2004–2006 na budynkach Ochotniczych Hufców Pracy przy Al. Wojska Polskiego (RK), gdzie 1 para gniazdowała też prawdopodobnie w latach 2007 i 2008, a na pewno w roku 2013 w skrzynce lęgowej. W roku 2010 – 1 para gniazdowała w otworze budynku szpitala przy ul. Szpitalnej, a w latach 2010 i 2011 – 1 para na budynku Zespołu Szkół Publicznych nr 1 przy ul. Szkolnej. Ponadto 28.06.2008 – 1 parę widziano nad Nerem w zachodniej części miasta. Do roku 2004 na terenie miasta stwierdzona 6 razy. Poza sezonem lęgowym w latach 2007–2013 zanotowana 7 razy w IX–XI i II.

Kobuz *Falco subbuteo*. Przy ul. Malińskiej widziano 14.05.2010 przelatującego 1 ad.

Kobczyk *Falco vespertinus*. Hamming (1933) donosił o jednym młodocianym osobniku otrzymanym z Pleszewa w dniu 20.08.1913.

Kokoszka *Gallinula chloropus*. W roku 2005 – 1 ad. z pull. na poźwirowym wyrobisku przy ul. Piaski, a w 2012 – 1 para na stawie przy ul. Lipowej.

Łyska *Fulica atra*. Pojedyncze pary gniazdowały w trzech miejscach: w 2007 na rozlewiskach nad Nerem koło Plant, a w 2008 i 2011 na stawie na Plantach (PŻ, LK) i na przyległym łąkowym stawku.

Żuraw *Grus grus*. Zanotowano 9 razy przelatujące osobniki: I – 1 raz (7 os.), III – 4 (12), IV – 1 (26), IX – 1 (2), XI – 2 (10). Najpóźniej 30.11.2004 – 1 os., a największe stado widziano 1.04.2013 – 26 os. Ponadto raz odnotowany zimą: 16.01.2012 – 7 os.

Sieweczka rzeczna *Charadrius dubius*. W latach 1999, 2003 i 2004 – jedna para gniazdowała na placu przy obecnie nieistniejącej Wytwórni Mas Bitumicznych przy ul. Wschodniej. Ponadto 22.05.2012 – 1 zaniepokojony i tokujący osobnik na piaszczystym polu przy ul. Prokopowskiej.

Czajka *Vanellus vanellus*. W granicach miasta pojedyncze pary występowały tylko w roku 1995 na polach przy Al. Wojska Polskiego oraz w latach 1995 i 2008 na łąkach nad Nerem koło Plant. Podczas przelotów notowana w IX, X i III. Najliczniejsze migrujące stada obserwowano: 22.03.1999 – ok. 40 os., 6.10.2004 – ok. 50 os. i 27.10.1986 – ok. 100 os. Najwcześniej widziano 4 ptaki 2.03.2012, a najpóźniej 1 ptaka jeszcze 21.12.1990.

Słonka *Scolopax rusticola*. W dniu 10.10.1935 S. Mistygacz zaobrączkował 1 os., którego następnie znaleziono martwego 17.02.1936 koło Lewkowa (pow. ostrowski), w odległości 22 km (Bednorz et al. 2000, KCOP, dane niepubl.).

Łęczak *Tringa glareola*. W połowie sierpnia 2010 w nocy słyszano przelatujące ptaki.

Brodzicz piskliwy *Actitis hypoleucos*. Dnia 4.05.1995 – 1 os. nad stawem na Plantach.

Śmieszka *Chroicocephalus ridibundus*. Podczas wędrówek 7 razy spotkano przelotne ptaki (do 7 os.) w III i IV i raz w X. Zimą dwa stwierdzenia: 7.01.2008 – 1 ad. i 7.01.2010 – 1 juv.

Mewa siwa *Larus canus*. Trzy obserwacje przelatujących ptaków: 18.01.2000 – 1 ad., 3.09.2001 – 7 juv./imm. i 19.11.2013 – 10 ad.

Mewy z kompleksu *Larus argentatus*. Dnia 24.09.2001 przelatywały 2 juv./imm.

Gołąb miejski *Columba livia f. domestica*. Lęgowy, najliczniej w zwartej zabudowie wokół rynku. W ostatnich latach, w związku z termomodernizacją budynków i likwidowaniem dostępu do potencjalnych miejsc gniazdowania, jego liczebność zmniejszyła się. Największe skupienia notowano na budynku ratusza: 26 i 29.12.2013 – po ok. 200 os.

Siniak *Columba oenas*. Wołającego 1 samca zanotowano 30.05.2010 na Plantach.

Grzywacz *Columba palumbus*. Lęgowy. Najwcześniej zanotowany 10.03.2011, 15.03.2008 i 15.03.2012. Raz stwierdzony zimą: 4.01.2008 – 1 ad. na ul. Lipowej.

Sierpówka *Streptopelia decaocto*. Lęgowa. Chewiński (1969) podaje, że pojawiła się w Pleszewie w latach 1959/1960. W latach 1991–2013 w miesiącach IX–III – 13 razy zanotowana skupienia liczące cn. 50 os. Najliczniejsze z nich liczyły ok. 200 os. (22.11.1991) i ok. 400 os. (27.11.1995) przy Centrali Nasiennej na ul. Kaliskiej, ok. 200 os. (18.01.2005) na ul. Podgórznej i ok. 250 os. (5.11.2013) na polu ściętej kukurydzy przy ul. 70 Pułku Piechoty.

Turkawka *Streptopelia turtur*. Pojedyncze pary prawdopodobnie gniazdowały na skraju Plant w latach 2009 i 2010.

Kukułka *Cuculus canorus*. Spotykano regularnie wołające samce, najwcześniej odnotowana 30.04.2008.

Płomykówka *Tyto alba*. Na kościele pw. Najświętszego Zbawiciela przy Al. Wojska Polskiego w roku 1995 prawdopodobnie gniazdowała 1 para (AC), a w roku 1999 znaleziono tam pisklęta. Pośród bloków na ul. Mieszka I na początku lipca 2007 schwytano i następnie wypuszczono 1 os. (EK), a 31.03.2008 słyszano nawołującego 1 os. Przy ul. Prokopowskiej 9.06.2012 – stwierdzono 1 przelatującego ptaka, być może związanego z wieżą ciśnień przy ul. Marszewskiej (której nie skontrolowano). W roku 2002 kontrolując cztery pleszewskie kościoły nie natrafiono na żadne ślady obecności tego gatunku.

Pójdźka *Athena noctua*. Pojedyncze ptaki notowano w porze lęgowej w czterech rejonach miasta: przy ul. Osiedlowej 25.05.2007, 9.06.2008, 26 i 30.04.2009, 10.06.2010, koło Plant 14.04.2007, na ul. Kaliskiej 4.07.2009 oraz na ul. Prokopowskiej 30.07.2012 i 17.05.2013.

Puszczyk *Strix aluco*. W końcu kwietnia 2003 – 1 os. na Plantach.

Uszatka *Asio otus*. Dnia 29.06.2010 słyszano 2 młode ptaki na cmentarzu przy ul. Kaliskiej, gdzie już 25.06.2009 widziano 1 os. (WF). Ponadto pojedyncze ptaki w locie słyszano 21.04.1998 przy dworcu PKP, 16.05.2007 przy dworcu PKS, 3.04.2008 na ul. Mieszka I oraz 30.04.2009 i 18.04.2011 na ul. Osiedlowej. W dniach 25.11 i 1.12.1995 obserwowano odpowiednio 5 i 11 os. siedzących na wierzbie *Salix* sp. przy ul. Fabrycznej (AŻ, Bednorz et al. 2000).

Jerzyk *Apus apus*. Najstarsze dane o gniazdowaniu pochodzą z lat 1936–1938 (KCOP, dane niepubl.). Gatunek gniazdujący w otworach w stropodachach, w szczelinach budynków i skrzynekach lęgowych, zasiedlał również wiadukt przy ul. 70 Pułku Piechoty. W ostatnich latach jego liczebność drastycznie się obniżyła. Do niedawna najliczniej zasiedlał bloki mieszkalne przy ulicach Mieszka I, Lipowej, Kochanowskiego i Reja. W roku 1999 na budynku przy ul. Kochanowskiego jerzyki zasiedlały cn. 55 otworów (na 58), a w roku 2003 na dwóch budynkach przy ul. Lipowej zajęte było po ok. 160 i 70 otworów. Tak duże skupiska par lęgowych już w Pleszewie nie występują, a przyczyną tego są termomodernizacje budynków. Dopiero od roku 2010 wprowadzono obowiązek nadzoru ornitologicznego przed i w trakcie prac remontowych na budynkach. Wiosną najwcześniej zanotowany:

- 28.04.2012, 6.05.1995 i 6.05.2008. Z września pochodzi 8 obserwacji, te najpóźniejsze to: 17.09.1996 – 3 os., a 19.09.1987 i 19.09.2000 – po 1 os.
- Dudek *Upupa epops*.** Dwie obserwacje: 8.04.2009 – 1 os. przy ul. Bałtyckiej (PK), a 7.07.2009 – 1 os. przy ul. Prokopowskiej.
- Krętogłów *Jynx torquilla*.** Pojedyncze ptaki słyszano na Plantach (28.04 i 5.05.1997) oraz na terenie ogrodów działkowych przy ul. Prokopowskiej (13.05.2007) i ul. Lipowej (13.05.2013).
- Dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*.** Jedną samicę obserwowano na Plantach w dniach 16, 29 i 31.01.2007.
- Dzięcioł zielony *Picus viridis*.** Jedna para gniazdowała na Plantach w latach 2007, 2008 i 2010.
- Dzięcioł czarny *Dryocopus martius*.** W roku 2013 prawdopodobnie 1 para gniazdowała na Plantach (LK), gdzie wcześniej 12.11.2007 widziano 1 os.
- Dzięcioł duży *Dendrocopos major*.** Lęgowy, najliczniej na Plantach, gdzie 8.06.2001 znaleziono 3 dziuple z pull.
- Dzięcioł średni *Dendrocopos medius*.** W dniach 29, 31.01 i 11.07.2007 – po 1 os. na Plantach. Stymulacja głosowa wiosną 2007 nie wykazała tam tego gatunku.
- Dzięciołek *Dendrocopos minor*.** Pojedyncze pary gniazdowały na Plantach (1992, 1995 i 2007) i w parku miejskim (2008). Ponadto stwierdzony jeszcze 25.03.1996 – 1 os. przy ul. Kaliskiej, 12.11.2007 – 1 samiec na Plantach i 28.10.2007 – 1 os. na cmentarzu przy ul. Kaliskiej.
- Dzierlatka *Galerida cristata*.** Obecnie nie gniazduje. Zasiadła place budowy, place przy zakładzie zbożowym, piekarni, targowisku, szpitalu i nieużytki przy zabudowaniach w strefie peryferyjnej. Pierwsze informacje pochodzą z lat 1936 i 1938, kiedy na terenie miasta zaobrazkowano odpowiednio: 6 i 3 pisklęta, zapewne w 1–2 i 1 gnieździe (KCOP, dane niepubl.). Kolejna informacja o występowaniu 1 pary lęgowej pochodzi dopiero z roku 1989. Następnie w różnych częściach miasta w latach 1991–1993 wykryto 11 stanowisk lęgowych z pojedynczymi parami. Najdłużej funkcjonowały stanowiska na rozbudowywanym osiedlu przy ul. Mieszka I (1995 i 1996), przy ul. Szenica (1999) i przy nieczynnej piekarni na ul. Wschodniej (2003 i 2004). Po roku 2004 już nie spotykano tego gatunku w porze lęgowej. Ponadto w okresie IX–I w latach 1987, 1988, 1994–1999, 2004 i 2010 w różnych częściach miasta zanotowano ją 14 razy, w tym największe stadko 6 os. w dniu 12.12.1995 na ul. Mieszka I. Ostatni raz stwierdzona 6.10.2010 – 1 os. przy ul. Batorego.
- Lerka *Lullula arborea*.** Dwa stwierdzenia podczas przelotów: 24.09.2007 – 2 os. i 15.03.2012 – 1 os.
- Skowronek *Alauda arvensis*.** Lęgowy. Pierwsze informacje o lęgach pochodzą z roku 1936 (KCOP, dane niepubl.). Wiosną najwcześniej odnotowany 6.02.2002, 23.02.2004 i 29.02.2012. Dnia 17.09.2012 stwierdzono stado 70 os.
- Brzegówka *Riparia riparia*.** Gniazdowała w żwirowniach przy cmentarzu komunalnym koło ul. Piaski. W roku 2003 w trzech skarpach były 3, 30 i 42 norki, a w pojedynczych ścianach w 2009 – 20 norek i w 2011 – 48 norek. Skrajne daty obserwacji to 30.04.2008 (żwirownia) i 27.09.2001 (2 migrujące ptaki).
- Dymówka *Hirundo rustica*.** W latach 1936–1938 zaobrazkowano w Pleszewie 112 tych jaskółek, w tym 108 piskląt (KCOP, dane niepubl.). Gniazdowała w strefie peryferyjnej miasta. Wiosną pierwsze ptaki zanotowano 1.04.2007, 11.04.2013 i 13.04.1994, a jesienią najpóźniej 12.10.1987 – 8 os. i 14.10.1987 – 1 os. Dnia 11.09.2003 stwierdzono przelotne stadko liczące ok. 50 os.

Oknówka *Delichon urbicum*. Najliczniej gniazduje na blokach przy ul. Mieszka I, w strefie zwartej zabudowy rynku i w przyległych ulicach wokół niego. Wiosną pojawiała się w końcu IV, najwcześniej 22.04.2008, 24.04.2008 i 24.04.2012. Najpóźniej stwierdzono 21.09.1992 – 5 os. Największe stado obserwowano 16.08.1996 – ok. 100 os. na ul. Mieszka I.

Świergotek polny *Anthus campestris*. Jedna para gniazdowała w latach 1999, 2003 i 2004 na rozległym placu przy obecnie nieistniejącej Wytwórni Mas Bitumicznych przy ul. Wschodniej.

Świergotek łąkowy *Anthus pratensis*. Pojedyncze pary gniazdowały na łąkach nad Nerem w 1992, koło Plant i w 2008 koło wiaduktu. Podczas przelotów największe stadko widziano 1.10.2003 – 7 os.

Pliszka żółta *Motacilla flava*. Lęgowa w strefie peryferyjnej na polach i łąkach. Najwcześniej odnotowana 10.04.2009.

Pliszka siwa *Motacilla alba*. Lęgowa. Najstarsze dane o lęgach pochodzą z roku 1936 (KCOP, dane niepubl.). Około roku 2000 para tych ptaków wyprowadziła młode z gniazda umieszczonego w otworze użytkowanej spycharki gąsienicowej (AR). Skrajne daty obserwacji to 15.03.2011 i 30.10.2003. Największe przelotne stado widziano 24.09.2007 – ok. 50 os.

Jemiołuszka *Bombicillus garrulus*. Gatunek zanotowany 45 razy podczas 15 sezonów, łącznie 2352 os. w latach 1985–2012. Najwcześniej 7.11.2010, a najpóźniej 18.02.1994. W poszczególnych miesiącach spotykano ją: XI – 11 razy (463 os.), XII – 20 (997), I – 10 (822) i II – 4 (70). Sześć razy zanotowano stada liczące po cn. 100 os.: 24.01.1992 – ok. 200 os., 25.01.2007 – ok. 150 os., 14.12.2012 – ok. 220 os., 20.12.2012 – ok. 200 os., 14.01.2013 – ok. 300 os. i 16.01.2013 – ok. 100 os.

Strzyżyk *Troglodytes troglodytes*. Lęgowy na Plantach, gdzie w latach 1992–2013 spotykano po 1–2 pary. Podczas przelotów spotykany w X i XI, a zimą dwa razy po 1 os. – 22.02.1994 na Plantach i 27.12.2009 na terenie ogrodów działkowych przy ul. Prokopowskiej.

Pokrzywnica *Prunella modularis*. W latach 2001–2013 obserwowana 9 razy podczas przelotów w IX i X, skrajne daty to 26.09.2011 i 20.10.2012.

Rudzik *Erithacus rubecula*. Gniazdował tylko na Plantach. Podczas migracji notowany w III i IV oraz w X i XI. Zimą dwa stwierdzenia 12.01.1996 i 21.12.2009.

Słowik szary *Luscinia luscinia*. Pojedyncze samce zanotowano nad Nerem: 24.05.1993, 4.05.1995 i 8.06.2001 koło Plant oraz w części zachodniej miasta: 10–19.05.2007, 18.05.2009 oraz 15.05 i 13.06.2010.

Słowik rdzawy *Luscinia megarhynchos*. Najliczniej gniazdował nad Nerem i w przyległych zakrzewieniach w części zachodniej miasta (w 2010–2013 po 6–9 samców). Na Plantach w roku 1996 – 3–4 samce, a w ostatnich latach tylko 1 samiec. Ponadto w latach 2007–2013 pojedyncze śpiewające samce napotkano w trzech innych miejscach. Najwcześniejsze stwierdzenia pochodzą z 23.04.2008, 24.04.2008 i 24.04.1987.

Kopciuszek *Phoenicurus ochruros*. Lęgowy. Z roku 1936 pochodzi najstarsza informacja o gniazdowaniu w Pleszewie (KCOP, dane niepubl.) W roku 2013 – 1 para wyprowadziła młode z gniazda umieszczonego w otworze wózka widłowego, którym regularnie przewożono samochody. Najwcześniej odnotowany 16.03.1996 (TP) i 25.03.2007. Regularnie spotykany do końca X, z XI znane są 3 obserwacje: 12.11.2005 – 1 samiec, 17.11.2004 – 1 samica i 29.11.1993 – 1 samiec (Bednorz et al. 2000).

Pleszka *Phoenicurus phoenicurus*. Charakterystyczny ptak zabudowy willowej i ogrodów działkowych. W latach 2001–2013 jego liczebność oceniono w mieście na cn. 30–50 par. Pierwsze obserwacje z terenu miasta pochodzą z roku 1998. Najwcześniejsze obserwacje to: 12.04.2012, 15.04.2009, 16.04.2009 i 2013.

- Pokląskwa *Saxicola rubetra*.** W latach 1996–2013 wykryta na 3 stanowiskach.
- Białorzotka *Oenanthe oenanthe*.** Łącznie w latach 1991–1999 i 2001–2013 pojedyncze pary wykryto na 9 różnych stanowiskach, z czego tylko jedno było zajęte w obu okresach. Najwcześniej stwierdzona: 4.04.2005 i 9.04.2009.
- Kos *Turdus merula*.** Lęgowy. Najstarsze informacje o lęgach pochodzą z roku 1936 (KCOP, dane niepubl.)
- Kwiczół *Turdus pilaris*.** Znany z dwóch stanowisk lęgowych. Na Plantach gniazdowała w 1992 – cn. 1 para, w 1994 – 3 pary, w 2001 – 3–4 pary, a w 2004, 2007, 2008 i 2010 – po cn. 1 parze. W parku przy ul. Ogrodowej w 1994 – 3 pary i w 1997 – 1–2 pary. Podczas przelotów notowany regularnie w IX, X i III. Zimą tylko 3 stwierdzenia: 9.02.1996 – ok. 50 os., 19 i 23.12.2002 – po 1 os., a 26.12.2007 – 5 os.
- Śpiewak *Turdus philomelos*.** Lęgowe ptaki notowano tylko na Plantach. Skrajne daty obserwacji to: 21.03.2008 i 16.10.2004.
- Drożdżik *Turdus iliacus*.** W latach 1999–2013 prawie corocznie słyszano głosy migrujących nocą ptaków w X²–XI² i znacznie rzadziej wiosną w III³–IV¹. W dzień przelotne ptaki zanotowano 10 razy: X – 4 razy, III – 4 razy i IV – 2 razy. Największe widziane stada to: 7.04.2003 – ok. 70 os. i 27.10.2005 – 7 os.
- Paszkot *Turdus viscivorus*.** Przelatujące dwa ptaki widziano 14.10.2003.
- Świerszczak *Locustella naevia*.** Pojedyncze śpiewające samce słyszano pomiędzy 1.05 (1996) a 11.07 (2007) na trzech stanowiskach: na łąkach nad Nerem koło Plant w latach 1996, 2007–2010, nad Nerem w zachodniej części miasta w latach 2008–2010 i nad rowem koło ul. Prokopowskiej w roku 2009.
- Rokitniczka *Acrocephalus schoenobaenus*.** Lęgowa na dwóch stanowiskach w trzcinowiskach nad Nerem – w 2008 – 1 samiec koło Plant i w 2012 – 2 samce w zachodniej części miasta.
- Łozówka *Acrocephalus palustris*.** Lęgowa.
- Trzcinniczek *Acrocephalus scirpaceus*.** Pojedyncze pary gniazdowały w trzcinowiskach: nad stawem koło Plant w 2004 i 2007, a także w trzech miejscach nad Nerem w części zachodniej miasta w latach 2010–2012.
- Trzciniać *Acrocephalus arundinaceus*.** Pojedyncze pary gniazdowały nad stawem koło Plant (2007 i 2009) i w dwóch wyrobiskach przy ul. Piaski (2008 i 2009). Ponadto przelotny samiec intensywnie śpiewał 1.05.2012 w kępie bzu *Sambucus* sp. przy ul. Prokopowskiej. W dniu 7.08.1972 schwymano w Pleszewie 1 os., którego zaobrączkowano 29.07.1972 w ujściu Wisły koło Mikoszewa w odległości 282 km (KCOP, dane niepubl.).
- Zaganiacz *Hippolais icterina*.** Lęgowy.
- Jarzębka *Sylvia nisoria*.** Dnia 13.05.2013 – 1 zaniepokojony ptak w zadrzewieniach nad Nerem przy ul. Lipowej.
- Pięgża *Sylvia curruca*.** Lęgowa. Najwcześniejsze obserwacje: 13.04.2008, 13.04.2012 i 15.04.2007.
- Cierniówka *Sylvia communis*.** Lęgowa. Najwcześniej stwierdzona 30.04.2008.
- Gajówka *Sylvia borin*.** Dnia 11.09.2012 – 2 os. przy ul. Prokopowskiej.
- Kapturka *Sylvia atricapilla*.** Lęgowa. Najwcześniejsze wiosenne obserwacje to: 7.04.2009, 9.04.2009 i 11.04.2002. Najpóźniej 22.09.2010 – 1 samiec, który rozbił się o szybę sklepu przy ul. Kaliskiej.
- Świstunka leśna *Phylloscopus sibilatrix*.** Terytorialne samce notowano w latach 1993–1995 na Plantach i w 1994 w parku miejskim.
- Piecuszek *Phylloscopus trochilus*.** Lęgowy. Wiosną najwcześniej stwierdzony 7.04.1989, 9.04.2009 i 11.04.2008.

Pierwiosnek *Phylloscopus collybita*. Łęgowy. W roku 1936 zaobrzczowano 5 piskląt (KCOP, dane niepubl.). Skrajne daty stwierdzeń: 30.03.1994 i 15.10.2003.

Mysikrólik *Regulus regulus*. W dniu 24.04.2008 – 1 samiec intensywnie śpiewał przy ogródkach działkowych przy ul. Lipowej. Podczas przelotów spotykany w IX–XII.

Mucholówka szara *Muscicapa strata*. Łęgowa. Pierwsze dane o gniazdowaniu pochodzą z roku 1936 (KCOP, dane niepubl.).

Mucholówka żałobna *Ficedula hypoleuca* Przelotnego 1 samca obserwowano 29.04.1988 przy ul. Kaliskiej.

Raniuszek *Aegithalus caudatus*. Dwa stwierdzenia: 4.11.2003 – 20 os. i 26.10.2005 – 22 os.

Sikora uboga *Poecile palustris*. Prawdopodobnie łęgową parę odnotowano w roku 1992 na Plantach. Ponadto 22.02.1994 – 1 os. na cmentarzu ewangelickim przy Al. Wojska Polskiego, a 29.01.2007 – około 5 os., 14.01.2008 i 24.02.2008 – po 1 os. na Plantach. Ostatnie obserwacje sugerują, że sikora ta nadal gniazduje na terenie miasta.

Czarnogłówka *Poecile montanus*. W dniu 16.06.2012 – 1 os. słyszano w gęstych zaroślach koło ul. Lipowej.

Sosnowka *Periparus ater*. Przelotne osobniki w różnych częściach miasta stwierdzono 5 razy: IX – 1(4), X – 2(9), XI – 2(2). Dwie listopadowe obserwacje dotyczą ptaków, które rozbiły się o szczybę tego samego budynku przy ul. Prokopowskiej. Zimą 14.01.2008 – 1 os. na Plantach.

Bogatka *Parus major*. Łęgowa.

Modraszka *Cyanistes caeruleus*. Łęgowa. Jesienią niekiedy notowano migrujące stada: 2.10.2003 – po ok. 20 i 30 os., 7.10.2003 – ok. 30 os. i 8.10.2003 – ok. 100 os.

Kowalik *Sitta europaea*. W latach 1992–2013 corocznie występował na dwóch stanowiskach – w parku przy ul. Ogrodowej (1 para) i na Plantach (2 pary).

Pelzacz leśny *Certhia familiaris*. Prawdopodobnie 1 para gniazdowała w roku 2008 na Plantach. Ponadto 22.02.1994 – 1 os. na Plantach, a 12.11.2010 – 1 os. rozbił się o szczybę sklepu w rynku.

Pelzacz ogrodowy *Certhia brachydactyla*. Łęgowy.

Remiz *Remiz pendulinus*. W dniu 10.10.2013 – 2 os. nad porośniętym trzcinią stawem koło Plant.

Wilga *Oriolus oriolus*. Łęgowa. Najwcześniejsze wiosenne pojawy zanotowano 29.04.2013, 30.04.2008 i 3.05.2012.

Gąsiorek *Lanius collurio*. W latach 2007–2013 pojedyncze pary łęgowe zanotowano w trzech miejscach.

Srokosz *Lanius excubitor*. Prawdopodobnie łęgową parę wykazano w latach 2003 i 2004 na rozległych nieużytkach przy ul. Śmieja Młyn. Ponadto 10.04.1997 – 1 os. w części peryferyjnej koło Al. Wojska Polskiego.

Sójka *Garrulus glandarius*. Łęgowa. W dniu 15.06.1936 zaobrzczowano 6 piskląt (KCOP, dane niepubl.). Obecnie gniazdujące ptaki od roku 1992 regularnie spotykano na Plantach. Podczas przelotów niekiedy spotykana w stadach: 7.10.2004 – 35 i 25 os., a 12.10.2011 – nawet 44 os.

Sroka *Pica pica*. Łęgowa. Najstarsza informacja o gniazdowaniu pochodzi z roku 1936 (KCOP, dane niepubl.). Dnia 22.12.2012 obserwowano stado ok. 50 os.

Kawka *Corvus monedula*. Rozpowszechniony gatunek łęgowy. Zasiadła kominy wentylacyjne i otwory w stropodachach na blokach mieszkalnych – najliczniej przy ul. Lipowej, Reja, Kochanowskiego, Poznańskiej, Mieszka I oraz Al. Wojska Polskiego. Prace termomodernizacji mają na ten gatunek o wiele mniej negatywny wpływ niż na gołębia miejskiego, jerzyka i wróbla. Na noclegowisku w parku miejskim przy ul. Ogrodowej w dniach 20,

21 i 25.01.2010 naliczono po ok. 800 os. Duże skupienia zanotowano również w innych rejonach miasta: 3.12.2002 – ok. 300 os., 5.08.1998 – ok. 450 os. i 30.10.2011 – ok. 500 os., a 3.12.2007 – nawet ok. 2500 os.

Gawron *Corvus frugilegus*. Obecnie nie gniazduje. Przez wiele lat funkcjonowały dwie kolonie. Na cmentarzu rzymsko-katolickim przy ul. Kaliskiej gniazdował od cn. 1979 do 2007, gniazda policzono jednak tylko w latach 1984 – ok. 15 gniazd, 2004 – 9 gniazd, 2005 – 22 gniazda i 2007 – 12 gniazd. Na cmentarzu ewangelickim przy Al. Wojska Polskiego w 1992 było 171 gniazd, w 1997 – ok. 200 gniazd, w 2004 – 153 gniazda, w 2005 – 172 gniazda, w 2007 – 63 gniazda, a w 2011 i 2012 – po kilka gniazd. Ponadto w parku miejskim przy ul. Ogrodowej w roku 1985 naliczono ok. 40 gniazd, a na topolach włoskich *Populus nigra „italica”* przy Liceum Ogólnokształcącym im. S. Staszica przy ul. Poznańskiej w 1992 – 5 gniazd, w 1993 – 8 gniazd i w 1994 – 11 gniazd. Trzykrotnie znaleziono gniazda pojedynczych par: w 1994 na lipie *Tilia* sp. przy ul. Poznańskiej, w 2005 na lipie przy ul. Ogrodowej i w 2008 na robinii akacjowej *Robinia pseudoacacia* przy ul. Bogusza (Żurawlew 2007, PŻ). Największe skupienia przelatujących na noclegowisko ptaków (którego lokalizacji nie ustalono) liczyły: 21.11.2005 i 3.12.2007 – po ok. 1500 os., ponadto przy ul. Kaliskiej na polach stwierdzono ok. 1000 żerujących ptaków. Na noclegowisku w parku przy ul. Ogrodowej w dniach 20, 21 i 25.01.2010 nocowało ok. 200 os. Dwukrotnie stwierdzono duże skupienia gawronów i kawek, kiedy nie ustalono proporcji liczebności poszczególnych gatunków: 1.01.1999 i 17.12.2004 – po ok. 2000 os.

Wrona siwa *Corvus cornix*. Zalatująca.

Kruk *Corvus corax*. W roku 1995 – 1 para gniazdowała na słupie wysokiego napięcia pośród pól niedaleko Al. Wojska Polskiego. Gniazdo to następnie zajmował myszołów (Markiewicz & Żurawlew 1996). W okresie niełęgowym często spotykany na obrzeżach miasta, a nad zwartą zabudową w centrum stwierdzono tylko 6.10.2004 – 1 przelatującego ptaka.

Szapka *Sturnus vulgaris*. Lęgowy. W latach 1936–1938 S. Mistygacz zaobrączkował w Pleszewie aż 547 piskląt (KCOP, dane niepubl.). Obecnie najwcześniej stwierdzony 29.02.1988, 29.02.2012 i 2.03.2009. Podczas przelotów największe stada zanotowano 5.03.2003 – ok. 120 os., 25.09.2003 – ok. 700 os. i 27.09.2003 – ok. 900 os. Dnia 8.12.2013 widziano jeszcze przelotne stadko 15 os., a 21.12.2001 – 1 os. żerującego na owocach winorośli *Vitis* sp. pośród zwartej zabudowy przy ul. Poznańskiej.

Wróbel *Passer domesticus*. Lęgowy. Po raz pierwszy pisklęta S. Mistygacz obrączkował w roku 1937 (KCOP, dane niepubl.). Największe skupienie odnotowano 10 i 16.12.1993 – ok. 200 os. koło Centrali Nasiennej przy ul. Kaliskiej. Prace termomodernizacyjne na budynkach zmniejszają liczbę miejsc do gniazdowania u tego gatunku. Dopiero od roku 2010 zaczęto wieszać po remontach skrzynki lęgowe na budynkach i drzewach.

Mazurek *Passer montanus*. Lęgowy.

Zięba *Fringilla coelebs*. Lęgowa. Pierwsza dane o gniazdowaniu pochodzą z roku 1936 (KCOP, dane niepubl.). W okresie XII–II zanotowana 6 razy: 3.01, 8 i 9.02.1996 (nie określono liczebności), 25.02.2008 – 1 samiec, 17.02.2009 – 2 os. i 17.12.2013 – 1 samiec martwy.

Jer *Fringilla montifringilla*. Stwierdzony 7 razy: 22.02.1994 – 1 os., 8 i 9.02.1996 – cn. 7 os., 27 i 28.03.1996 – 2 os., 5.10.2001 – 1 os., 6.10.2003 – 1 os., 18.10.2004 – 1 os. i 14.04.2013 – 1 samiec.

Kulczyk *Serinus serinus*. Lęgowy. Najwcześniej wiosną spotkany 24.03.2012 i 30.03.1994. W IX – 5 stwierdzeń, a w X – 7 stwierdzeń (po 1 os.): 5.10.2004, 7.10.2004, 9.10.2011 (w dwóch różnych miejscach), 11.10.2003, 12.10.2004 i 13.10.2003.

Dzwoniec *Chloris chloris*. Łęgowy. W dniu 21.01.1960 znaleziono w Pleszewie osłabionego osobnika, którego zaobrączkowano 5.10.1959 w Ventés Ragas na Litwie, w odległości 443 km od Pleszewa (KCOP, dane niepubl.). Największe zanotowane stado: 3.10.1996 – ok. 80 os.

Szczygieł *Carduelis carduelis*. Łęgowy. Najstarsze dane o gniazdowaniu pochodzą z roku 1936 (KCOP, dane niepubl.). Największe stada obserwowano 2.10.2001 – ok. 40 os., 5.10.1997 – ok. 80 os. i 16.09.2002 – ok. 200 os.

Czyż *Carduelis spinus*. W latach 1992–2013 notowany był nie każdego roku w okresie od VIII do III. Najwcześniejsze jesienne stwierdzenia to: 23.08.2000 – ok. 10 os., 25.08.2013 – cn. 5 os. i 3.09.1996 – ok. 20 os. Największe stada wykazano na Plantach: 12.01.1996 i 6.02.2002 – po ok. 100 os.

Makolągwa *Carduelis cannabina*. Łęgowa. Największe odnotowane stadko: 23.02.2004 – ok. 30 os.

Czczotka *Carduelis flammea*. W latach 1995–2013 zanotowana 14 razy (115 os.): X – 1 (2), XI – 4 (22), XII – 2 (31), I – 6 (59) i II – 1 (7). Najwcześniej 13.10.2004 – 2 os. Największe stada: 19.12.2007 i 1.01.2013 – po ok. 30 os.

Gil *Pyrrhula pyrrhula*. W latach 1994–2008 zanotowany 9 razy w okresie X–III. Największe stadko widziano 6.01.1999 – 12 os.

Grubodziób *Coccothraustes coccothraustes*. Gniazdował na Plantach i w ogródku jordanowskim. Ponadto w latach 1997–2013 stwierdzony 20 razy: IX – 1 (1), X – 10 (13), XI – 2 (2), I – 5 (34), I – 1 (3), III – 1 (1). Największe stado widziano 30.01.2010 – 19 os. na Plantach.

Trznadel *Emberiza citrinella*. Łęgowy. W roku 1936 zaobrączkowano 5 piskląt (KCOP, dane niepubl.).

Ortolan *Emberiza hortulana*. Prawdopodobnie łęgowy. Pojedyncze śpiewające samce zanotowano 7 i 8.06.1999 przy ul. Wschodniej, 13.05.2008 koło Plant i 13.05.2013 nad Nerem w części zachodniej miasta.

Potrzos *Emberiza schoeniclus*. Występował na 3 stanowiskach w trzcinowiskach: w 2008–2013 – 1–2 pary w nad Nerem w zachodniej części miasta, w 1996 i 2008 – 1 para koło Plant i w 2007 – 1 para nad rowem przy ul. Prokopowskiej.

Potrzyszcz *Emberiza calandra*. Gniazdował na obrzeżach miasta.

Gatunki pochodzące z niewoli

Papuzka falista *Melospittacus undulatus*. Latem ok. roku 1990 widywano, a następnie schwytano 1 os. przy ul. Prokopowskiej (DŻ). W sierpniu 2005 przez co najmniej 1 tydzień 1 os. był obserwowany w towarzystwie wróbla przy ul. Polnej (BR).

Kanarek *Serinus canaria*. W dniu 14.05.2009 – 1 martwego samca z obrączką hodowlaną znaleziono w ogródku przy ul. Karłowicza (JW).

Podsumowanie

Do końca roku 2013 na terenie Pleszewa zanotowano występowanie 135 gatunków ptaków, z czego w latach 1991–2013 – 92 gatunki łęgowe, przy czym gniazdowanie siniaka, puszczyka, dzięcioła średniego, mysikrólika i czarnogłówki było jedynie możliwe. Cztery gatunki w tym okresie zaprzestały gniazdowania (łabędź niemy, bocian biały, dzierlatka, gawron). Łabędź niemy i bocian biały, znane z pojedynczych stanowisk, gniazdowały tylko do roku 1994. Prace rewitalizacyjne na stawach na Plantach, gdzie występował łabędź niemy, nastąpiły dopiero po roku 2005, a gniazdo bociana białego przy ul. Kaliskiej było niezasiedlone przez wiele lat nim stodoła, na której było posadzone zawaliła się. Łatwiej można wskazać przyczyny wycofania się z Pleszewa dzierlatki i gawrona.

Dzierlatka występowała liczniej do początku lat 1990., kiedy w mieście znajdowało się wiele nieużytków i niezagospodarowanych placów. Stopniowe zabudowywanie takich miejsc, zamienianie ich na parkingi i chodniki tylko z wąskimi pasami trawników, skutecznie ograniczyło dostępność miejsc do gniazdowania i żerowania dla tego gatunku. Najdłużej utrzymujące się stanowisko przy ul. Wschodniej funkcjonowało do roku 2004. Wycofywanie się tego gatunku z miast znane jest obecnie z prawie całej Polski (Kuźniak & Tryjanowski 2007). Zanik kolonii lęgowych gawrona ma jeszcze bardziej dynamiczny przebieg. Głównymi powodami zaprzestania jego gniazdowania w Pleszewie są prace rewitalizacyjne na cmentarzach i w parkach przeprowadzane po roku 2005, wycinanie i ogławianie drzew oraz odstraszenie i niepokojenie gniazdujących ptaków. Tendencja do zaniku kolonii lęgowych tego gatunku notowana jest ostatnio prawie w całej Wielkopolsce (Wylegała et al. 2012). Jedynym gatunkiem, który pojawił się jako lęgowy po roku 2000 jest pustułka. W ostatnich dziesięcioleciach wyraźnie spadła liczebność tego gatunku w krajobrazie rolniczym na rzecz wzrostu jej populacji w miastach (Betleja 2007).

Warto wspomnieć, iż z lat 1935–1938 pochodzą dane o gniazdowaniu 17 gatunków ptaków (tab. 2). Najciekawsze z tego okresu są informacje o lęgach bociana białego i dzierlatki. Należy też zwrócić uwagę na dużą liczbę zaobrączkowanych piskląt dymówki i szpaka – co bezsprzecznie świadczy o znacznie liczniejszym występowaniu tych gatunków w Pleszewie w latach 1930. niż obecnie.

Najcenniejszym miejscem dla lęgowych ptaków były pleszewskie Planty – tylko tam zanotowano występowanie turkawki, siniaka, puszczyka, dzięcioła zielonego, dzięcioła czarnego, dzięcioła średniego, dzięciołka, strzyżyka, sikory ubogiej, pełzacza leśnego i kowalika, a wcześniej też łabędzia niemego. Niestety liczne prace rewitalizacyjne, które tam przeprowadzono w ostatnich latach (likwidacja podszytu, wycięcie wielu drzew, wykaszanie brzegów stawów), znacznie obniżyły wartość przyrodniczą tego obiektu. Duże walory zachowały jeszcze fragmenty podmokłych łąk z zadrzewieniami, trzciniowiskami i turzycowiskami znajdujące się nad Nerem w częściach zachodniej i wschodniej miasta. Gniazdowały tam takie gatunki jak: świergotek łąkowy, słowik rdzawy, słowik szary, pokląska, świerszczak, rokitniczka, trzcinniczek, trzciniak, gąsiorzek i potrzos. Awifauna Pleszewa jest uboga w gatunki wodno-błotne, na co wpływ ma bardzo mała liczba zbiorników wodnych, przy czym brak tu zbiorników o dużej powierzchni.

W Wielkopolsce dotąd podsumowano informacje o awifaunie dwóch, wielokrotnie większych od Pleszewa miast. W Poznaniu w latach 1850–2000 zanotowano 255 gatunków ptaków, w tym 155 lęgowych (Ptaszyk 2003), a w Lesznie do roku 1993 wykazano 170 gatunków, z czego w latach 1990–1993 gniazdowało 97 gatunków (Kuźniak 1993). W znacznie mniejszym od Pleszewa miasteczku Poniec w roku 1986 stwierdzono gniazdowanie 63 gatunków ptaków (Lorek 1992).

Negatywne skutki, głównie w postaci ograniczania liczby miejsc lęgowych dla wielu gatunków ptaków w Pleszewie, niosą ze sobą:

- prowadzone obecnie z dużym rozmachem prace termomodernizacyjne na budynkach (spadek dotyczy głównie gołębia miejskiego, jerzyka i wróbla),
- ogławianie drzew, często w okresie lęgowym, które skutkują nieustannym spadkiem liczby par lęgowych u gniazdujących na drzewach gatunków,
- rewitalizacje parków i cmentarzy, wycinanie krzewów i drzew, wykaszanie brzegów nad stawami i Nerem, wypalanie traw i trzciniowisk, zagospodarowywanie nieużytków,
- zakładanie niebezpiecznych dla gołębi miejskich i oknówek kolczatek na balkonach i poręczach, które skutecznie uniemożliwiają tym ptakom zakładanie gniazd i odpoczynek.

Magdalena Zagalska-Neubauer i Tomasz Mokwa wyszukali trudno dostępne dane z Krajowej Centrali Obrączkowania Ptaków. Danka Żurawlew (DŻ), Barbara Razik (BR), Adam Całka (AC), Waldemar Fluder (WF), Robert Kaczmarek (RK), Edward Karnicki (EK), Leszek Kostuj (LK), Paweł Kostuj (PK), Tomasz Pietrzak (TP), Andrzej Ryszewski (AR), Kamila Sokołowska (KS), Martyna Sokołowska (MS), Jerzy Wiśniewski (JW), Katarzyna Wróblewska (KW) i Adam Żurawlew (AŻ) udostępniili swoje obserwacje. Pomoc w zdobyciu trudno dostępnych publikacji i cennych informacji okazali Tomasz Chodkiewicz, Seweryn Grobelny, Piotr Fabisz, Aleksander Winiecki i Jacek Wosicki. Wszystkim serdecznie dziękujemy.

Literatura

- Anders P., Gulczyński A., Jackowski J. 1999. Powiat pleszewski. Wydawnictwo WBP, Poznań.
- Bednorz J., Kupczyk M., Kuźniak S., Winiecki A. 2000. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Betleja J. 2007. Pustułka *Falco tinnunculus*. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). 2007. Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, ss. 160–161.
- Biaduń W. 2004. Ptaki Lublina. Wyd. Akademii Medycznej, Lublin.
- Chewiński W. 1969. Stanowiska sierpówki *Streptopelia decaocto* (Friv.) i jej występowanie w niektórych miastach Wielkopolski. Przegl. Zool. 13(2): 223–225.
- [GUS 2012] Główny Urząd Statystyczny. Ludność. Stan i struktura w przekroju terytorialnym (Stan w dniu 30 VI 2012 r.). Warszawa.
- Hammling J. 1933. Zur Vogelwelt des Posener Landes. Dtsch. Wiss. Z. Polen 66: 27–82.
- Janiszewski T., Wojciechowski Z., Markowski J. (red.). 2009. Atlas ptaków lęgowych Łodzi. Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Kondracki J. 2009. Geografia regionalna Polski. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Kuźniak S., Tryjanowski P. 2007. Dzierlatka *Galerida cristata*. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). 2007. Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, ss. 314–315.
- Lorek G. 1992. Awifauna lęgowa miasta Ponieca. Lub. Przegl. Przyr. 3(4): 3–10.
- Luniak M. 2013. Kartograficzne atlasy awifauny miast w Europie – przegląd badań. Ornis Pol. 54: 40–49.
- Markiewicz E., Żurawlew P. 1996. Gniazdo myszołowa *Buteo buteo* na słupie wysokiego napięcia. Przegl. Przyr. 7(1): 95.
- Ptaszyk J. 2003. Ptaki Poznania – stan jakościowy i ilościowy oraz jego zmiany w latach 1850–2000. Wyd. Nauk. UAM, Poznań.
- Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). 2007. Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Wiłzak T., Żurawlew P. 2008. Przyroda Powiatu Pleszewskiego. Starostwo Powiatowe w Pleszewie, Pleszew.
- Wylegała P., Kujawa D., Batycki A., Krąkowski B., Białek M. 2012. Populacja lęgowa gawrona *Corvus frugilegus* w północnej Wielkopolsce – stan aktualny i zmiany liczebności. Ptaki Wielkop. 2: 101–110.
- Żurawlew P. 2007. Gniazdowanie gawrona *Corvus frugilegus* w powiecie pleszewskim (Wielkopolska). Przegl. Przyr. 18(3–4): 117–124.

Przemysław Żurawlew

Kwileń 67a, 63–313 Chocz
grusleon@gmail.com

Eugeniusz Markiewicz

Piła 18, 63–313 Chocz
emar52@op.pl